

VII

UN MANUSCRITO DE ORDENACIONES DE LA CASA DEL REY EN LA CORONA DE ARAGON

Desde el siglo XIII comienzan los reyes de la Corona de Aragón a preocuparse de manera intensa de la estructuración de sus estados, tendiendo a darles forma orgánica, firme y definitiva. Los intentos los vamos encontrando ya en Jaime I, de una manera todavía embrionaria y continuados posteriormente por Pedro III.

Pedro el Grande da dos Ordenaciones (1276 y 1277) que tienden a reglamentar los cargos rectores del gobierno de sus Estados, pero no podemos decir que distinga de una manera clara los conceptos de bienes patrimoniales de la Corona y del tesoro del Reino.

Tardaremos todavía en encontrar perfectamente delimitados al Estado y la Casa del Rey. A ello no obstante, tenderán las sucesivas Ordenaciones de Alfonso III (1286, 1288 y 1291) y Jaime II, en el que encontramos ya estructurados los organismos rectores del gobierno en los Estados de la Casa de Aragón.

Pero será preciso que lleguemos a Pedro IV para que veamos la forma definitiva que en reinados posteriores habrá de tomar la Casa del Rey. En sus Ordenaciones de 1344 delimita de una manera clara y precisa las atribuciones de cada cargo y a partir de ellas, tan sólo iremos encontrando «adidions e declaracions», que conducen a fijar con mayor justeza los cargos que el Ceremonioso reglamentara.

Lógico es, pues, el interés que para el historiador tienen estas Ordenaciones, por las cuales se puede seguir detenidamente la evolución no sólo de la *Casa del Rey* en sí misma, sino de cada uno de los cargos, hasta que éstos adquieren carácter propio y atribución fija.

En estos momentos en que los estudios históricos tienden a no sobreestimar de un modo radical la parte política, para dar el valor que merece

al estudio de las instituciones, creemos de gran interés y utilidad dar a conocer la existencia de un manuscrito que pudiera completar el área de estudio de la organización de la *Casa Real* aragonesa.

En el antiguo Archivo del Real, hoy conservado en el del Reino de Valencia, se encuentra el manuscrito que reseñamos¹. Hemos procurado constatar su publicación y no hemos podido dar con ella, por lo cual queremos indicar su contenido a fin de que el investigador pueda disponer de los materiales que nos aporta, y asimismo indicarnos si tiene noticia de haber sido incluido en algún repertorio documental.

«Autor, o al menos, copista, de esta colección de *ordenaciones*, debió ser un *Salvió Calzada*, al que alude esta nota escrita en el folio 222, r. de la misma mano del resto del texto: *Salvius vocatur qui scripsit, benedicitur. Cognomen eius Calsada dicitur esse.*

Contiene dicho manuscrito una serie de *ordenaciones* de la «domus regia» de los monarcas de la Corona de Aragón y se encuentra dividido dentro de los reinados, en rúbricas. Acudimos a la Col. Doc. Inéd. del A. C. A. y en el t. V publicado por Bofarull, encontramos parte de nuestro manuscrito.

Bofarull, en dicho tomo, comienza transcribiendo las Ordenaciones de Pedro el Ceremonioso, si bien él mismo nos dice que siguiendo un justor rigor cronológico, debieron preceder otras disposiciones reales anteriores.

En el cotejo detenido que hemos hecho de dicho t. V con nuestro manuscrito, vemos que coincide con los folios 1, r. al 126, r. del mismo. Comprobado detenidamente, encontramos pocas variantes en el texto de ambos. Podríamos, si acaso, indicar que alguna intitulación difiere en su forma, pero conservando idéntico el contenido².

A fuer de puntualizar con justeza, hemos de señalar tan sólo a lo largo de todo el texto, la inclusión de una nueva rúbrica en el manuscrito, que Bofarull no transcribe en el t. V indicado. En el folio 59, v.º del manus-

¹ El manuscrito lleva la signatura 622 del Archivo del Real. Foliado en romano del 1 al 222, lleva anteriormente un índice de 15 folios sin numerar. Está encuadernado en pergamino y en la portada lleva el título de «Libro de las Ordenaciones de la Casa del Rey». Su estado de conservación es bueno, excepto los folios 91, r. al 111, r. inclusive, los cuales la tinta ha corroído completamente.

² Bofarull transcribe «Dels escuders davant nos tallar ordenats» y en la carta XI del manuscrito encontramos «Dels escuders qui tallen davant lo senyor rey». O bien en la pág. 73, Bofarull añade la intitulación «dels ajudants de la cambra», que el manuscrito valenciano incluye dentro de la rúbrica general de los «escuders de la cambra».

crita, tras reseñar la rúbrica del «correus», añade la rúbrica y texto del «archiver» que en el tomo de Bofarull (pág. 148) no aparece.

A partir del folio 126, r., comienza lo no publicado por Bofarull, con el título de: «*Addicions e declaracions... sobre les ordinacions de tots los oficials de la cort, e primerament fetes per lo Rey en Pere Terç*».

El cotejo con los tomos VI y VII de la Colección dirigida por Bofarull ha sido en parte infructuoso, en el ánimo de localizar estas «*addicions*» entre la abundante documentación que allí reúne. Igual nos ha ocurrido con las otras ordenaciones que presentamos en el índice adjunto. Tan sólo en las de Juan I pudimos fijar las seis primeras, como se indica en dicho índice en la referencia a pie de página.

Un acuerdo de los *Manuals de Consell* del Archivo Municipal de Valencia —cuya copia nos ha facilitado el Dr. Gual Camarena—, nos permite datar con precisión la fecha en que fueron redactadas estas Ordenaciones y nos confirma en nuestra idea de que se trata de una copia del primer tercio del siglo XV, gracias a la cual conocemos hoy el original perdido.

Según dicho acuerdo, tomado por el *consell* el 31 de mayo de 1419, el ejemplar que divulgamos fué mandado recopilar por el consejo para tener en todo momento en su poder un *corpus* de la reglamentación de los cargos de la casa real que, sin que sepamos las causas, se conserva hoy en el Archivo del Reino de Valencia en lugar de seguir en el Municipal como dispusieron quienes adoptaron el referido acuerdo³.

Con todo lo expuesto, incluimos el índice de las rúbricas que trata dicho manuscrito. Queremos con ello —como ya indicamos— dar fe de su existencia al investigador y poner a su alcance una amplia referencia de su contenido, antes de abordar en su día, en colaboración con Manuel Dualde Serrano, la publicación de aquello que Bofarull no incluyó en los citados tomos de su Colección de documentos inéditos.

FRANCISCO A. ROCA TRAVER

³ «Preterea vol lo dit consell que sia fet trellat en pergamú o en paper del libre de les ordenacions de la casa del senyor rey en Pere de alta recordacio e ligat e apunt sia cousevat en l'archiu de la escrivania, a memoria e instruccio de la casa de la pecunia comuna de la ciutat.»

Arch. Munic. Val.—*Manuals de Consell*, 27 A, fol. 113, r.

ADDITIONS E DECLARACIONS FETES E ORDENADES PER DIVERSSOS REYS D'ARAGO SOBRE LES ORDINACIONS DE TOTS LOS OFFICIALS DE LA CORT, E PRIMERAMENT FETES PER LO REY EN PERE TERÇ

Offici de maiordom.....	Fol. 126, r.
Offici de sobrecoch e de cochs	» 126, v.º
Dels argenters	» 127, v.º
Del museu	» 127, v.º
Offici de sobrecoch e de cochs	» 126, v.º
Offici de boteller	» 127, v.º
Offici de cavalleriç	» 128, r.
Offici del sobreatzembler	» 128, v.º
Offici de cambrer maior	» 128, v.º
Offici de reboster	» 128, v.º
Offici de uxers e porters	» 129, v.º
Offici de pesader	» 129, v.º
Offici de alguatzir	» 130, v.º
Letra tramesa per lo Senyor Rey al Senyor Duch de Geronna sobre lo offic de alguatzir	» 131, r.
Offici d'escriva de racio	» 131, v.º
Offici de armer	» 132, r.
Correus de bustia	» 132, v.º
Declaracio sobre los drets de maiordom, de sobrecochs, de botellers e de panicer	» 132, v.º
Altra declaracio sobre lo dret de diners de majordom	» 133, r.
Semblant ordinacio feta dels drets de diners de sobrecochs, panicers, botellers, rebosters	» 133, r.
Declaracio sobre los drets de diners de cuyners	» 133, v.º
Ordinacio de les besties que deuen tenir los officials de casa del Senyor Rey e del compte que deuen haver per aquelles	» 133, v.º
Fills de Reys	» 134, r.
Comtes e Barons	» 134, r.
Richs homens	» 134, r.
Barons	» 134, r.
Cavallers	» 134, r.
Officials de tres besties	» 134, r.
Fills de cavallers de II besties	» 134, r.

Fills de cavallers de I bestia	Fol. 134, v. ^o
Officials en cap de II besties	» 134, v. ^o
Cambres e scrivans	» 134, v. ^o
Scrivans de I bestia	» 134, v. ^o
Sots officials	» 134, v. ^o
Capellans de II besties	» 134, v. ^o
Capellanes e xandres de I bestia	» 134, v. ^o
Aiudans de la cambra	» 135, r.
Declaracio sobre les besties e compte per aquelles	» 135, r.
Porters	» 135, r.
De la mostra per conclusio	» 135, r.
Declaracio e satisfacio d'escrivans e capellans	» 135, r.
Exempcio per lo Senyor Rey per si mateix feta de salari de scriptures per sots scrivans fetes per negocis del dit Senyor	» 135, v.
Que reparacio d'albarans ne de letres no deu esser feta	» 135, v. ^o
Ordinacio publicada de tot en tot servadora sobre la nomi- nacio de les persones de casa del Senyor Rey	» 136, r.
En qual manera deuen les gents esser intitulades	» 136, v. ^o
A quals persones deu esser dit mossen	» 136, v. ^o
Quals officials e persones altres deuen portar daurat e vays e quals no	» 136, v. ^o
Quals persones deuen seure en taula de nobles e de cavallers.	» 137, r.
Prohibicio de hom de paratge no deja allegar corona	» 137, r.
Com lo Senyor Rey torna a lloch la suspensio del compte de prothonotari, secretaris e escrivans de manament	» 137, v. ^o
Del compte que deuen haver los alguatzis e altres de casa, qui ab ells sien per be quey sien stats e instancia de part fora la ciutat	» 137, v. ^o
Ordinacio feta sobre los lits que son tenguts de dar les alja- mes als officials de casa del Senyor Rey	» 137, v. ^o
En qual manera los officials dels lits no haguesen pus de la ordinacio. E qu'el Vicicancellor, la tresoreria e escrivania ni fossen exempts a haverne	» 138, r.
Los drets dejus escrits pren lo Senyor Rey en lo lloch de Fraga, estant personalment en aquell	» 137, v. ^o
Carta de Racio de canoeles e quals sen les officials qui les prenen	» 138, v. ^o
Declaracio sobre la dita racio de canoeles en absencia	» 139, r.

Ordinació sobre lo compte de les quitacions del offici- als de casa del Senyor Rey e quantes besties deuen tenir	Fol. 139, r.
Que de absència no sia fet compte	» 139, r.
Que no sia fet compte a consellers	» 139, v.º
Que sia fet compte a sis oydors	» 139, v.º
Que sia fet compte a tres jutges de Cort	» 139, v.º
Als prothonotari e Secretaris	» 140, r.
Als escrivans de manament e de registre	» 140, r.
Com lo Senyor Rey vol qu'el offici de promovedor de la escrivania çes	» 140, r.
D'en Guillem de Belluchi	» 140, r.
Com los escrivans de manament e de registre deuen tornar a çert nombre	» 140, r.
Lo compte d'els monjes e que hajen la oferta	» 140, r.
Dels capellans de la capella prebendats e no prebendats	» 140, r.
Que no sia fet compte a religiosos algu sino al Confesor, cape- llan maior e al moyner	» 140, v.º
Del mestre Raçional e d'els de son offici	» 140, v.º
Del tresorer e dels de son offici	» 141, r.
Del Scriva de Raçio e d'els de son offici	» 141, r.
D'els sobrecochs, cavalleriz, Reboster, talladorer, paniçer e aquell qui talla	» 141, r.
Dels cuyners e sos officiàls	» 141, v.º
Dels fills de cavallers	» 141, v.º
Dels porters	» 142, r.
Com albara de accurriment de quitació no deu esser fet sino de temps servit	» 142, r.
Que no sia feta gracia de absència sino de çert temps	» 142, v.º
Conclusio de la dita ordinació	» 142, v.º
Inhibició que lits no sien dats d'aquí abans a sos officiàls...	» 142, v.º
Dels uxers	» 143, r.
Ordinació novellament feta per lo Senyor Rey sobre los offi- cis de senescalia e alguatzis seus	» 143, v.º
Prolech e unio dels dits officiàls	» 143, v.º
Com lo senescal deu elegir ab l'escriva de Raçio lo nombre dels soldejats	» 143, v.º
De les mostres de les Companyes de cavall e de peu e de les estimes dels cavalls	» 144, r.

De les crides e manaments ab solucions e punicions de presons e de totes justicies	Fol 144, r.
Del setge posar e com deu esser reebut aquell qui fuig de ciutat o villa asetiada	» 144, r.
De guaytes, escoltes, espies	» 144, v.º
De hordinaçio de Mustaçaf e de metre preu, mesura e pes per les viandes en la host	» 144, v.º
Dret de senescal de les besties	» 144, v.º
Com lo senescal deu esser hordenador de totes les batalles pera combatre forces	» 144, r.
Com gines e brigoles e altre artelleria se deu servir e tirar abans per homes de mar que per altres	» 145, r.
Com lo senescal deu hordenar les companyies del host pera combatre en camp	» 145, r.
De la obediencia que deuen haver los alguatzirs al senescal e de la part qu'els deu fer dels drets	» 146, r.
De la tatxaçio de la jent d'armes e de llurs cavalls	» 146, r.
De cavall armat de perpuntes o de lorigues	» 146, r.
De hom armat a la francesa	» 146, r.
De cavall armat	» 146, v.º
De roçi genet armat e alforrat	» 146, v.
De atzembla no donadora	» 146, v.º
Ordinaçio feta per lo Senyor Rey per l'ofici de conestable...	» 146, v.º
Eleccio de conestable	» 147, v.º
La delliberacio de asoldejar companyes, quals e quantes e com l'escriva de Raçio y deu esser appellat	» 148, r.
De la cort del lloch hon les dites companyes se deuen ajustar e com en cert cas l'almiral ab lo conestable <h> a a fer per elles	» 148, r.
De les provisions de viandes, degins e altres artelleries necessaries e dels maestres ussants de aquelles	» 148, v.º
Del ajustament de les companyes soldejades a fer l'entrada de la guerra e del mercat de llurs viures	» 148, v.º
De la mostra de les companyes de cavall e de peu e los duptes d'aquella a juhi de quals persones son determenadores.	» 148, v.º
De la ordenança de les batalles	» 149, r.
Dels descubridors e de la manera que deuen servir	» 149, v.
Com se deuen replegar les gents e atzembles qui van esbarriats sens horde fora la host	» 149, v.º

L'orde com deuen anar los homens de peu e de cavall e atzembles e en quin lloch cascuns	Fol. 149, v. ^o
De la manera de haver lo cami que la host deu fer e d'aquells qu'il deuen mostrar	» 149, v. ^f
Dels capdelladors e de llur elecció	» 150, r.
Com lo conestable deu fer sa pusanya de haver llengua dels enemichs	» 150, r.
Qu'el conestable esquiui tant com puixca de no passar la host per hon haja grans companyes de enemichs	» 150, v. ^o
Com deu pendre alotjament per la host e com deu fer estar les companyes en aquell	» 151, r.
De les escoltes com ne ahon se deuen metre	» 151, v. ^f
De les guaytes qu'es deuen fer en la host	» 151, v. ^o
De la ordinaçió que'l conestable deu fer per l'endema	» 151, r.
En cas de combatre com deu hordenar lo conestable les batalles	» 152, v. ^o
De setge posar contra çitutat, villa o lloch e de les provisions per aquell	» 152, v. ^o
De ballejar lo setge e dels ginyes, bastides e altres artelleries per aquell	» 152, v. ^o
De les escoltes e talayes e dels senyals que deuen fer	» 153, r.
De aquells qui son en guarda dels vaylets qui van pera fortatges	» 153, v. ^o
Que de la gent de la host no hixquen sens lixençia del conestable	» 153, v. ^o
Ordinaçió de les batalles que el conestable fa quant lo Rey volra combatre força	» 153, v. ^o
Dels junyes que'l conestable deu fer en los conèstrats de la jent de la host	» 154, r.
Que lo conestable no deu exir de la host e deu castigar los barallants en aquella	» 154, r.
A preso de vila, lloch o castell que deu fer lo conestable, segons la voluntat del Rey	» 154, v. ^o
Com la jurisdicçió de tota la host se esguarda al conestable, exceptat dels oficials qui s'esguarda al Rey e totes crides se deuen fer de part del conestable	» 155, r.
Com los alguatzirs deuen usar de tota la dita jurisdicçió e deuen tenir la preso comuna	» 155, r.
Com lo Mustaçaf deu esser elegit per lo dit conestable...	» 155, v. ^o

De la cura e guarda que lo conestable deu haver del camp dels e dels batallants en aquell	Fol. 155, v. ^o
Dels drets que'l conestable deu haver per raho de son ofici.	» 155, v. ^o
Dels drets dels alguatzirs en la host e cavalcades	» 156, r.
Dels drets del Mustaçaf	» 156, v. ^o
Execució dels alguatzirs que no's puixen entremetre fora de la host de hordinaçio de vitualles	» 156, v. ^o
Ordinació feta sobre la provisio de les fraus que poden fer los homens d'armes qui son en scu	» 157, r.
Quals homens d'armes deuen haver scu	» 157, r.
Que'ls cavalls o ccrsers deuen esser satisfets	» 157, r.
En qual manera los homens d'armes perden lo sou del temps que cuyden haver servit	» 157, r.
Com lo sou de çert temps se pert per l'ome d'armes quant altre per ex cambi d'ell no es mostrat al escrivà de raçio.	» 157, r.
En qual manera l'ome d'armes de huna companya se pot mudar e no mudar en altre sino per çert cas	» 157, v.
En qual manera l'ome d'armes pert lo cavall e armes prestat.	» 157, v. ^o
Que los conestables no puguen metre hun servent per altre.	» 158, r.
D'aquells qui's meten en mostres en noms d'altres e com ne deuen esser punits	» 158, r.
La conclusio de la dita ordinaçio	» 158, r.
Ordinació feta per lo Senyor Rey de les persones qui's qui- ten en la sua escrivania	» 158, v.
En qual manera se deuen regonexer los emoluments e ca- rrechs de la escrivania	» 158, v.
Com segons los emoluments, los carrechs se deuen pagar egualment	» 159, r.
Que's deu fer de les restes que sobren	» 159, r.
D'en Jacme Conesa	» 159, r.
Semblat tenor de capitul per los Secretaris que conte lo pri- mer capitul d'aquesta ordinaçio	» 159, v. ^o
Com lo Mestre Raçional deu fer servir la ordinaçio desus dita	» 159, v. ^o
Com pagats los hordinaris se deuen pagar les graçies del pro- thonctari, loctinent e secretaris	» 160, r.
Com deuen esser abatuts XII diners a cascun capellan de la sua quitaçio per cascun millenar de scus que haja de renda	» 160, r.

Del quoern que'l prothonotari deu tenir en que'ls escrivans deuen continuar lurs vengudes e partides	Fol. 160, r.
Ordinació de les quitacions e vestirs e altres extraordinaris carrechs sobre lo dret de segell de la escrivania del Senyor Rey	» 160, v.
Del Cançeller	» 160, v. ^o
Del Vicicançeller	» 160, v. ^o
Del mossen de Sasser	» 161, r.
De mossen de Leyda	» 161, r.
De prothonotari	» 161, r.
Del loctinent	» 161, r.
Dels secretaris que son III	» 161, r.
Dels escrivans de manament	» 161, v.
Dels escrivans de registre	» 161, v. ^o
Dels peticioners	» 161, v.
Dels segelladors	» 161, v. ^o
Dels verguers	» 162, r.
Del escalfador de çera	» 162, r.
D'en Anthoni Baldovi	» 162, r.
D'en Françesch de Mirabet	» 162, r.
D'en Pere Berthomeu, tenint les claus del Archiu	» 162, v. ^o
Dels capellans e xandres	» 162, v. ^o
Dels capellans prebendats e beneficiat qui han menor quitació	» 162, v.
Del almoynier	» 163, r.
De frare Françesch d'Alvianya	» 163, r.
Dels escolans	» 163, r.
D'en Joan d'Armedans	» 163, r.
Del vestir de les persones qui's quiten del dret del segell de la escrivania	» 163, r.
Extrahordinaris, ço es, de la almoyna	» 163, v. ^o
De la oferta	» 163, v. ^o
De salaris de correus e de altres coses	» 164, r.
Que'l prothonotari no pach sens albara del escrivá de Raçio.	» 164, r.
De no fer graçies de absençies	» 164, r.
De no rebre escrivans ne capellans fins que sien tornats en çert nombre	» 164, r.
Com lo Senyor Rey leva II solidos de la quitació ordinaria als peticioners	» 164, v. ^o

En qual manera lo Senyor Rey torna esser fet compte al vicanciller de III sls	Fol. 164, v.º
Restituçio que'l Senyor Rey feu del verguer remogut	» 164, v.º
Altra ordinaçio feta sobre lo dret de segell de la escrivania del Senyor Rey	» 165, r.
Que fos fet compte a XII escrivans de manament	» 165, r.
Dels altres escrivans de manament ultra lo nombre de XII.	» 165, v.º
Com paga de graçies no ha lloch tro que les quitaçions e vestirs som pagats	» 165, v.º
Que restes de comptes no's puixen retenir lo prothonotari tro que primerament siem pagats los ordinaris	» 166, r.
Que remissio o graçia de dret de segell no sia feta sino per lo Senyor Rey tan solament	» 166, r.
Que lo prothonotari passada la terça sia tengut mostrar los comptes als escrivans	» 166, r.
Que sia elegida huna persona, pera cllir los deutes de la escrivania	» 166, v.º
Que lo prothonotari e son loctinent prometen ençercar lo profit de la escrivania	» 166, v.º
Que lo prothonotari e son loctinent juren servir les dites ordinaçions	» 167, r.
Com lo Senyor Rey jura servir les dites ordinaçions	» 167, r.
Que'ls escrivans de Registre sien compresos en la dita ordinaçio	» 167, r.
Ordinaçio altra sobre lo dret de segell de la escrivania del Senyor Rey	» 167, v.º
Del Cançeller	» 168, r.
Del Vicanciller	» 168, r.
Del prothonotari e de son lloctinent	» 168, r.
De mossen de Sasser	» 168, v.º
Dels secretaris	» 168, v.
Dels escrivans de manament	» 168, v.
Dels escrivans de registre	» 169, r.
Del petiçioner	» 169, r.
Del segellador	» 169, r.
Dels verguers	» 169, v.º
Dels capellans e xandres	» 169, v.º
Dels monjes, capellans majors e almoyners	» 169, v.º
Dels escolans	» 169, v.º

D'en Joan d'Armedans	Fol. 169, v.º
Del calfador de çera	» 170, r.
D'en Anthoni Baldovi	» 170, r.
Que compte no sia fet als desus dits sens çertificacions	» 170, r.
Addunçio per lo Senyor Rey feta a la preçedent ordinaçio.	» 170, r.
De frare Nicholau Aragones	» 170, r.
De mossen de Sasser	» 170, v.º
Que no sia fet, compte a religios algu exçeptat de dos monestirs	» 170, v.º
De la restitucio que lo Senyor Rey feu an Guillem Oliver de son lloch en offici de secretari	» 170, v.º
Dels peticioners e dels verguers	» 170, v.º
Com prothonotari deu pagar als capellans, xandres e escolans cascuna terça part del albara de vestir	» 170, v.º
Dels capellans que sien vuyt	» 171, r.
Declaracio pronunçiada per lo Senyor Rey sobre prioritat de officis per causa de çert debat que fon entre dos majordomens de casa del Senyor duch don Joan primogenit seu.	» 171, v.º
Letra declaratoria per lo Senyor Rey, tramesa al dit Senyor duch don Joan primogenit seu, sobre la prioritat dels officis e de escrivans de manament e de registre de lurs cases	» 172, r.
Çertes maneres qu'els porters han a servir anant davant lo Rey per vila e en cambra del palau	» 172, v.º
Del sagrament e omenatge que fan los dits porters de no pendre partit sen llixencia	» 173, r.
Com lo dit Senyor Rey torne los dits porters si besties no tenen a provisio de XII diners	» 173, r.
Com de la dita ordinaçio lo Senyor Rey vol qu'els porters de la trescrieria ne sien exems	» 173, v.º
Que uns officials no gosen menjar en la casa dels altres officials	» 173, v.º
Ordinaçio feta de les quitacions de tots los officials de casa del Senyor Rey em Pere	» 174, r.
Dels majordomens	» 174, r.
Dels camerlencs	» 174, v.º
Dels promovedors	» 174, v.º
Dels oydors	» 174, v.º
Dels jutges	» 174, v.º

Dels cambrers	Fcl. 174, v. ^o
Dels ajudants de la cambra	» 175, r.
Del armer	» 175, r.
Del sotsarmer	» 175, r.
Dels uxers	» 175, r.
Dels alguatzirs	» 175, r.
Dels copers	» 175, r.
Dels sobrecochs	» 175, r.
Dels paniçers	» 175, r.
Dels botellers	» 175, r.
Dels talladors	» 175, r.
De aquells qui tallen	» 175, v.
Dels cavallerizos	» 175, v. ³
Del sobre atzembler	» 175, v. ^o
Dels cuyners	» 175, v. ^o
Del museu	» 175, v. ^o
Del sots boteller	» 175, v. ^o
Del sots reboster	» 175, v. ^o
Del sots paniçer	» 175, v. ³
Del sotsobre atzembler	» 176, r.
Dels atzembleres	» 176, r.
Dels de geneta	» 176, r.
Dels fills de cavallers	» 176, r.
Dels porters de maça	» 176, r.
Del trompeta	» 176, r.
Dels ministres	» 176, r.
Del sastre	» 176, r.
Del sots sastre	» 176, v. ³
Del metge de phisica	» 179, v.
De mestre Salamo Carnida	» 179, v. ^o
Dels cirurgians	» 176, v. ^o
Dels menescals	» 176, v. ^o
Del barber	» 176, v. ^o
D'en Bertuxo Xilona	» 176, v. ^o
Del quexaler	» 176, v. ^o
De miçer Joan Brusca	» 176, v. ^o
De Camus Egalvany	» 177, r.
Del comprador	» 177, r.
Del sots comprador	» 177, r.

Dels ajudants de comprador	Fol. 177, r.
Del posader	» 177, r.
Del escriva de raçio	» 177, r.
Del lloctinent	» 177, r.
Dels escrivans de escriva de raçio	» 177, r.
En qual manera la quitajo del lloctinent absent due esser compartida entre los altres escrivans	» 177, i.
Del tresorer	» 177, v. ^o
Del loctinent	» 177, v. ^o
Dels escrivans de tresoreria	» 177, v. ^o
Dels fiscals	» 177, v. ^o
Dels porters de tresoreria	» 177, v. ^o
D'en Sanxo Maça	» 177, v. ^o
De Anthonio Chodantillo	» 177, v. ^o
De Juan Lopiz de Llonbierri	» 177, v. ^o
De Marti Ximenez de Algar	» 178, r.
De Miquel Sanchiz de Cannameres	» 178, r.
Del patge	» 178, i.
De mossen Berenguer Barrotell	» 178, r.
De mossen Bernat Alamany D'Urriols	» 178, r.
De mossen Arnau D'Orcau	» 178, r.
De mossen Berenguer D'Avella	» 178, r.
D'en Berenguer Sort, en lloch de talladorer	» 178, v. ^o
Ordinajo a que son estrets los offijals a tenir çerts nom- bres de besties	» 178, v.
Dels richhomens	» 179, r.
Dels majordoms, camerlenchs e altres	» 179, r.
Dels uxers, oydors, jutges e altres	» 179, r.
D'aquells de ill vesties	» 179, v. ^o
Dels cambrers, cavallerijos e altres	» 179, v. ^o
Dels escrivans de Mestre raçional, de tresorer e de escrivans de raçio	» 179, v. ^o
Que'l Cançeller, Mestre Raçional, tresorer, prothonotari e es- criva de raçio, no sien estrets a tenir çertes vesties	» 179, v. ^o
De la mostra qu'els offijals deuen fer de lurs besties cas- cuna terça	» 180, r.
De les comissions que los uns offijals fan als altres, del exerçij de llurs offijis e per lurs absencies se fan als cambrers	» 180, v. ^o

Provisio sobre la abusio qu'els fills de cavallers fajen en llevar la carn dels talladors ..... Fol. 180, v.^o

DEL REY EN JOAN

Ordinació feta per lo Senyor Rey en Joan en qual manera los oficials de sa casa, deuen viure e onestament conversar en aquella ..... » 181, r.^o

Que nengu de casa del Senyor Rey gos tenir fembra en lo bordell ..... » 181, r.^o

Que per l'escriva de raçio no sien fets albarans de quitaçio o provisio als damunt dits..... » 181, v.^o

Com la companya de peu de casa del dit Senyor deuen jurar de no tenir fembra ans que sien rebuts en la dita casa. » 181, v.^o

Que les fembres publiques no gosen tenir per amichs homens qui sien de casa del dit Senyor ..... » 182, r.^o

Qu'els damunt dits continuament no menjen na jaguen en los bordells ..... » 182, r.^o

Que no sia fet compte a oficials de casa del Senyor Rey qui tinga offici rey al local ..... » 182, r.

Ordinació feta per lo Senyor Rey don Joan sobre la prioritat dels oficials de casa sua ..... » 182, v.^o

Pragmatica qu'el Senyor Rey don Joan, estant duch, feu de la declaraçio per lo Senyor rey em Pere, pare seu, ab sa lletra a ell feta sobre la prioritat dels officiis de sa casa. » 183, r.

DEL REY EM MARTI

Ordinació feta per lo Senyor Rey em Marti, sobre les quitacions e vestirs de tots ios oficials de la sua Cort e de les besties que deuen tenir en son servey ..... » 183, v.^o

¹ Codoin ACA, t. VI, p. 392.

² Idem id., p. 392.

³ Idem id., p. 393.

⁴ Idem id., p. 393.

⁵ Idem id., p. 394.

⁶ Idem id., p. 394.

Companya de peu	Fol. 187, r.
D'aquells qui's quiten en la escrivania e lurs albarans se dregen al prothonotari	» 188, v.º
Com per falta d'uns escrivans pot esser fet compte a altres.	» 189, r.
De la capella	» 189, v.
Del vestir que deuen haver cascun any los affiçials de casa del Senyor Rey	» 190, r.
Del vestir d'aquells qui quita prothonotari del dret dels se- gells de la escrivania	» 190, r.
Del vestir dels de la capella	» 190, r.
De les besties, les quals lo Senyor Rey mana tenir als seus offiçials	» 190, r.
Execucions del Mestre Raçional, de tresorer, de escriva de raçioe de prothonotari	» 191, r.
Ordinació de temps del dit Senyor Rey en Marti faents per los capellans de la sua capella	» 191, r.
Ordinació e costums antichs dels drets dels capellans, xan- dres e escolans de la capella	» 195, r.
Ordinacions e declaracions fetes per lo Senyor Rey don Mar- ti entre lo tresorer de casa sua ab lo batle general e en- tre los seus alguatzirs e homens del offiçi, ab les Justi- cies e altres offiçials locals e jutges delegats e entre los escrivans de casa sua e dels salaris a ells pertanyents.	» 195, v.º
Del tresorer e batle general	» 195, v.º
Dels alguatzirs e Justicia Criminal e altres	» 195, v.º
Dels salaris dels alguatzirs e escrivans	» 196, r.
Que los escrivans de manament de la tresoreria no han dieta	» 198, v.º
Que alguna caplleuta, arrest o obligació, no puixe esser can- çellada sens lo tresorer	» 199, r.
Que presoner algu, no sia tret de la preso sens consulta del Senyor Rey	» 199, r.
Que clam algu o proçes, no's puixe cançellar per procurador fiscal sens sabuda del advocat fiscal	» 199, r.
Qu'els escrivans dels alguatzirs dejen tenir llibre de presos per ço que en les vesites ne donen raho	» 199, v.º
Dels miserables e pobres	» 199, v.º
Qu'els priors dels escrivans del Senyor Rey, façen les tatxes dels contractes en cars de discordia	» 200, r.

Tatxació de salaris de contractes	Fol. 200, v. ^o
Tatxació de inventaris e de la dieta	» 200, v. ^o
Salaris de proçesos de comissions	» 200, v. ^o
Salaris dels jutges ab comissions	» 201, r.
Ordinació feta per lo Senyor Rey en Martí, sobre los escri- vans de manament, volent que d'aquí avant sien dihuyt en nombre, e no mes	» 201, r.
Dels escrivans de registre	» 202, r.
Dels oydors	» 202, v. ^o
Dels alguatzirs	» 202, v. ^o
Ordinació feta per lo dit Senyor Rey en favor d'aquells of- ficials qui passaren et serviren en Seçilia	» 203, r.

DEL REY EN FERRANDO

Ordinacions fetes per lo Senyor Rey en Ferrando sobre lo viure dels oficials de sa casa	» 203, v.
Qu'els oficials de casa del Senyor Rey cascun any sien tenguts de confesar e combregar	» 203, v. ^o
Ordinació feta sobr'el offici de Mustaçaf	» 204, r.
Tots los negocis dejus escrits se acostumen exercir no per hordinació, mas per estil de la cort del Senyor Rey...	» 204, v. ^o
De nolits de navilis que la cort del dit Senyor haja menes- ter per armades	» 204, v. ^o
Estil de cort que's serve en çerts cassos en lo sou de gent d'armes	» 205, v. ^o
Estil de presses guerrejant fetes per mar e per terra	» 206, r.
De entrada de vila per força d'armes o guerrejant çelada- ment furtada e licenciada ab arneig	» 206, v.
De les partiçions de les preses	» 206, v.
Estil de salaris de misatgers que el Senyor Rey trameta e com acompanyats seran	» 207, r.
Estils dels dons o estrenes qu'el Senyor Rey acostume fer en los casos d'avall especificats lo qual estil es autenticat per sos predeçessors	» 207, r.
Lo lloguer de les besties de bast e de sella estrangeres se compta axi per estil de cort e em part per ordinació.	» 207, v. ^o

Estil de la Cort del Senyor Rey e es estat praticat en temps de tots los Reys qui son estats descendents de dreta linea en la casa d'Arago sobre les recepcions dels officiàls en llurs cases	Fol. 207, v. ^o
Estil de la cort del Senyor Rey de les practiques de les partences dels Officiàls de sa casa	» 208, r.
Estil que's serve en la Cort del Senyor Rey en les trameses qu'el dit Senyor fa de sos officiàls dins sa Senyoria de Ça mar	» 208, v. ^o
Estil que's serve en la Cort del Senyor Rey en les transportacions dels officiàls de la ploma latina se fan en la manera seguent	» 208, v. ^o
Estil que's serve en la cort del Senyor Rey en les transportacions dels officiàls de la ploma lega en aquesta guisa.	» 209, r.
Estil de cort autenticat en la cort de tots los Reys d'Arago predeçessors d'ell del Rey Aifonso quart en la trasportacio dels officiàls	» 209, r.

DEL REY DON ALFONSO

L'enantament fet per lo Senyor Rey Alfonso quart dels officiàls de casa del dit Senyor axi de cavall com de peu, de llus quitajo, provisio, vestir e drets pagats en diners als quals es fet compte de hun any segons que's segueix.	» 209, v. ^o
De les graçies ordinaries	» 219, r.
Dels carrechs que ha a pagar la escrivania del Senyor rey.	» 220, v. ^o
Levament de la conquista del Regne de Çerdenya	» 221, v. ^o